

Socialdepartementet
Diarienummer S2014/420/FST

s.registrator@regeringskansliet.se
s.fst@regeringskansliet.se

Yttrande över betänkandet Framtidens valfrihetssystem inom socialtjänsten, SOU 2014:2

Famna – Riksorganisationen för idéburen vård och social omsorg har inbjudits att yttra sig över rubricerad utredning och lämnar därför följande synpunkter och kommentarer.

Allmänna synpunkter

Famnas medlemsorganisationer är alla idéburna icke vinstutdelande utförare av tjänster inom vård och social omsorg. De bedriver sin verksamhet utifrån sin värdegrund och står för en mångfald av profiler, idéer och metoder. Där idéburen vård bedrivs finns också en stabil efterfrågan från allmänheten. Det finns förtroende för organisationernas förmåga att bedriva god kvalitativ vård. Verksamheterna har ofta uppstått ur brukarnas behov och drivkraften i företagen är att åstadkomma nytta för brukaren. Valfrihet för brukarna är därför positivt och möjliggör för ökad tillväxt för idéburen vård och social omsorg. Famna välkomnade därför när lagen om valfrihetssystem infördes men uppmärksammade också ganska snart att det fanns behov av ytterligare insatser för att få ett väl fungerande valfrihetssystem.

Famna är positiv till utredningen och flera av de förslag som utredningen lägger fram. Famna ser också positivt på att idéburna aktörer uppmärksammas på ett bra sätt i delar av utredningen men då de idéburna aktörerna inte synliggörs i utredningens övriga delar blir det tyvärr inkonsekvent. För att kunna dra slutsatser menar Famna att man konsekvent måste synliggöra och ta med i beräkningen att det finns tre olika sektorer: offentlig, privat och idéburen. De tre sektorerna har olika förutsättningar vilket påverkar delaktigheten i valfrihetssystemen.

Famna står för mångfald. Mångfald är inte bara olika associationsformer och antal utförare utan också idéer, metoder och värdegrund. Vi saknar i utredningen en analys av mångfald utifrån ett bredare perspektiv och

anser att utredningen behöver förtydliga vad man menar med mångfald och hur lagen om valfrihet stimulerar till en sådan.

Bilden av hur LOV påverkar kvalitet kan inte med säkerhet fastställas vilket också utredningen beskriver. Det finns motsägelsefulla resultat utifrån olika undersökningar och det behövs fortsatta insatser för att öka kunskapen. Detta är en mycket viktig slutsats där vi gärna hade sett förslag på fortsatt forskning kring relationen mellan valfrihet, mångfald och kvalitet.

Famna uppskattar den försiktighet som utredningen håller när det gäller att dra långtgående slutsatser under flera områden i utredningen. Viktigt att komma ihåg är också att även om skillnader i till exempel kvalitet eller värdeöverföringar inte syns är det inte visat att de inte finns. Detta är grunden i hypotesprövning.

I de fortsatta kommentarerna lyfter vi frågor utifrån olika kapitel.

Kapitel 5, Valfrihetssystemens betydelse för brukarna

Utredningen pekar på svårigheterna att dra långtgående slutsatser då tillgången till data om vad valfrihetssystemen innebär för brukarna är begränsad. Utredningen har tagit del av de undersökningar som finns och förstärkt med en egen brukarundersökning. Famna uppskattar att utredningen problematiserar frågan och är försiktig med att dra allt för långtgående slutsatser utifrån den bristfälliga och kunskap som finns.

Kapitel 6, Mångfald av utförare

Verklig mångfald är inte bara olika associationsformer och antal utförare utan också idéer, metoder och värdegrund. Vi saknar i utredningen en analys av mångfald utifrån ett bredare perspektiv och anser att utredningen behöver förtydliga vad man menar med mångfald.

Avsnitt 6.2.2 och 6.2.3 är utdrag ur samma rapport och inte en annan rapport som det står skrivet i inledningen av 6.2.3. Det är en av de få rapporter som finns som tagit upp frågorna om idéburna utförare vilket återigen visar på den stora bristen på kunskap och forskning inom området.

En sak vill vi ändå poängtera. I avsnitt 6.2.2. hänvisar utredningen till en rapport som säger att idéburna inte hunnit eller kunnat anpassa sig till dessa nya villkor. Det är heller inte bara fråga om att hinna eller kunna anpassa sig. Det är snarare en fråga om man ska anpassa sig eller i varje

fall i vilken omfattning man ska anpassa sig. Tanken med mångfald måste ändå vara att inte alla aktörer ska vara lika.

6.3, Utförare med särskild inriktning eller specialkompetens – profilerade tjänster

Famna ifrågasätter att kvalitet och innehåll kan benämnas som profilerade tjänster. God kvalitet och insatser för att tillgodose brukarnas särskilda behov såsom demens, språk etc. kan inte vara en profil utan en del av den vård och omsorg som varje brukare har rätt till utifrån sina behov.

Kapitel 8, Samband mellan vinstutdelning, ersättningssystem och kvalitet

Det är ett faktum att det inte finns tillgång till tillförlitlig data. Viktigt att komma ihåg är i sammanhanget att om skillnader inte syns betyder det inte att de inte finns. Vi hade här gärna sett ett annat angreppssätt med en diskussion om drivkrafternas konsekvenser.

Angående ersättningssystemen så instämmer vi i utredningens resonemang om att ersättningssystemens utformning har en stor betydelsen för möjligheterna för företag att kunna etablera sig och driva sin verksamhet under någorlunda förutsägbara villkor. Det bör göras ordentliga konsekvensanalyser i kommunerna av hur ersättningssystem utfaller för idéburna och privata aktörer.

Kapitel 10.3, Förslag om förbättrad informationsgivning

Famna ställer sig bakom utredningens förslag om förbättrad informationsgivning och vill lyfta behovet av att även olika driftsformer beskrivs i informationen till brukarna.

Kapitel 11, Utökad valfrihet.

Lagen om valfrihetssystem är så utformad att det skulle kunna omfatta betydligt fler tjänster än vad som är brukligt idag inte minst inom individ och familjeomsorgen. Att utöka LOV:s tillämpningsområde utanför dagens befintliga ser inte Famna som nödvändigt. Famna stödjer utredningens uppfattning att det idag saknas efterfrågan på att utöka LOV:s tillämpningsområde.

Famna ställer sig bakom utredningens förslag om obligatorisk valfrihet inom hemtjänsten men att den inte är knuten till LOV. Det är bra om kommunerna får välja upphandlingssätt för att införa valfrihet i hemtjänsten, men det förutsätter förstås att det individuella valet från brukare kan tillämpas även inom LOU vilket tydligt kan bli fallet först 2016 då de nya EU direktiven ska implementeras. En ytterligare förutsättning är att direktiven verkligen blir implementerade vilket Famna starkt förespråkar. En möjlighet är ju också att regeringen följer förslagen i detta avseende från Upphandlingsutredningen 2010 vilket vore önskvärt. Vi hoppas också att de nya direktiven kan göra det möjligt att styra upphandlingarna mot idéburna företag och organisationer inom vård och omsorg.

Det finns från vår sida en farhåga kring förslaget om att kommunerna helt fritt ska välja hur omfattande valfriheten ska vara i hemtjänsten, nämligen den att det då kan bli en mycket liten del, till exempel bara städning. Vi hade hellre sett en tydlig anvisning om att valfriheten minst omfattar stöd och service i hemtjänsten.

Kapitel 12

Vi saknar en analys av förslagets konsekvenser för civilsamhället. Vi vet att idéburna utförare är efterfrågade där det finns valfrihet vilket bör få konsekvenser för dessa om valfrihet inom hemtjänsten blir obligatoriskt. Frågor som uppkommer är om obligatorisk valfrihet kommer att leda till utökade möjligheter för entreprenörskap inom civilsamhället? Kommer fler idéburna aktörer att gå in i systemet? Kommer det att krävas särskilda insatser för att civilsamhället ska stimuleras till ett ökat företagande inom hemtjänsten? En särskild analys av konsekvenserna är nödvändig eftersom förutsättningarna inte är desamma för idéburna aktörer inom civilsamhället som för privata utförare.

Lars Pettersson
Generalsekreterare